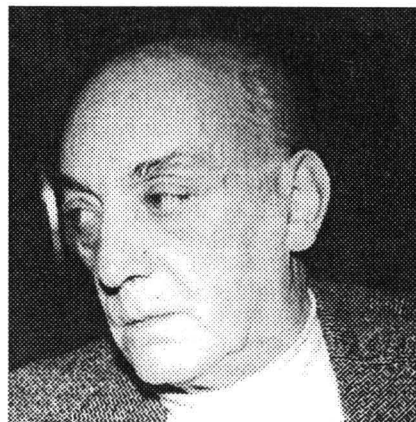


# 10 ani de la moartea lui Horia Lovinescu

## TOAMNELE SINGURĂȚII

(Pagini dintr-un Jurnal)



### Septembrie 1981

O mină fermă între degetele căreia fumegă un „Pall-Mall”, paharul de coniac plin pe jumătate și o cafea aburindă zărite pe masa a doua din dreapta, încă de la ușa „Podgoriei”, sînt semne că domnul Lovinescu se află acolo, calm aparent, aparent glacial, invitîndu-te cu un zîmbet fin, abia schițat, să te așezi pe scaunul din fața lui. Dacă vrea, dacă are chef, dacă meriți. Dacă nu, îți strînge mîna peste balustrada lojei sau moșăie doar un salut absent. O dată acceptat însă, conversația începe, fascinantă, și, pe măsură ce-l ascuți, vezi cum privirea îi trece dincolo de tine, plutește tot mai departe.

Astăzi, la ora unui prînz luminos, își amintește despre Eftimiu ca despre un spirit rafinat, dublat de un om generos căruia și tinerețea lui i-a datorat mult, inclusiv bursa de studii de la Paris. Vin la rînd Mircea Ștefănescu, Baconsky, Carandino, Camil Petrescu. De Camil, însă, nu-i prea mulțumit: „A vrut să facă pe aristocratul fără să fie! Cum să intre el în lumea noastră?!“ Mazilu, în schimb, îl încîntă. „O inteligență scilpitoare! A fost o minte strălucită. A lucrat pe o felie îngustă, dar n-are egal. Și a avut cele mai frumoase femei, să știi. Curve, toate, e drept, dar foarte frumoase. Și înalte! Haidem!”, taie brusc, ridicîndu-se. Iese și se amestecă în forfota străzii, drept, cu ținută impecabilă, în haina croită din cea mai fină catifea, pantaloni de stofă englezească și pantofi negri din șevro.

### Octombrie 1981

„Relația artistului cu puterea”, meditează cu voce tare, amestecînd o sticlă de Pepsi peste coniacul din pahar, după care își strînge ușor rădăcina nasului, semn obișnuit al concentrării.

„De mult, prin '50, poate, am scris o piesă. Mai presus de orice se chema. Foarte curajoasă pe-atunci. La premieră, Stancu, Bodnăraș și Drăghici m-au felicitat. Și Apostol... Dar nu – își revine, –

povestea-i lungă... Ți-o spun altă dată“...

Insist și reia. „A doua, sau a treia seară, trimisul special al lui Dej a venit să vadă spectacolul. Fusese informat că piesa are adresă precisă contra lui. La jumătatea spectacolului, reprezentantul personal al secretarului general de-atunci, Ceaușescu adică, s-a sculat și a părăsit sala. Au urmat ședințe publice în care autorul a fost desființat. Urma o ultima în care trebuia să fiu pus la zid. Printr-un telefon direct, Dej a oprit-o. Ilie Murgulescu, ministrul culturii pe-atunci, a spus: «Tovarăși, cred că am discutat destul. Tovarășul Lovinescu a tras învățămintele necesare!». Peste ani de zile, reprezentantul lui Dej, devenit acum secretar general, m-a invitat să-l însoțesc într-o vizită de documentare la Hunedoara. În timpul vizitei ăștea mi s-a adresat prietenos: «Acum cred că veți putea scrie, în sfîrșit, o piesă adevărată despre muncitorii!». «Nici acum nu cred că sînt în stare», i-am răspuns. A urmat o masă bogată. Vinul era excelent, din belșug, eu mă așezasem departe, într-un colț. Între secretarul general, Pompiliu Macovei – ministru – și Andrițoiu se încinsese o discuție despre Miorița. M-am trezit spunîndu-i: «Tovarășe secretar general, vă rog să vă precizați punctul de vedere asupra Mioriței!». «De ce?!», m-a întrebat el surprins, într-o tăcere de gheață. «Pentru că dacă n-o faceți aici și acum, se va organiza un nou congres al scriitorilor numai pe această temă.». Mi-am dat seama că am fost considerat impertinent și am pierdut în fața lui. Mi-am dat seama de-atunci că nu-i place adevărul și că n-are simțul umorului“.

### Octombrie 1981

La „Podgoria” s-a deschis o expoziție de artă culinară. Asta înseamnă că pe o masă schioapă sînt înșirate cîteva platouri metalice cu găini și chiftele uscate. În mijlocul lor tronează un platou mai mare, care conține fasole bătută peste care-i scris din cîmași sleiți: „Trăiască al XII-lea

Congres al PCR“. Clienții cer, respectuoși, cite-un „C“, cite-un „L“, cite-un „G“.

Domnul Lovinescu se-ntreabă îngreșat:

– Cum or fi putînd să mînce așa ceva?!

... După care-și răspunde singur:

– Oamenilor le e foame, săracii!

### Octombrie 1982

Lungă și nemaivăzută alunecare spre iamă. Cu un soare tot mai stîns pe cerul fără nici-un nor. „Să nu-ncerci să-ți depășești umbra...“, spune domnul Lovinescu. „Să știi ce poți și cît poți. Să-ți cunoști măsura pentru a nu fi ridicol, cel mai trist lucru care i se poate întîmpla unui om. Orgolios se poate să fii, poate-i chiar bine, vanitos nu. E-atît de trist... Eu n-am generație. Sînt un singuratic...“

... „Există unii care au un sîmbure, un nucleu, un grăunte în jurul căruia se construiesc. Ca o minge, ca un ghem. Dînd la o parte toate foile, toate aparențele, toate straturile, dai de sîmburele ăsta sau, din contră, nu dai de nimic. Așa cum tromba unui uragan se formează în jurul unui vid. Pe scurt și altfel spus, sînt oameni plini și oameni goi. Tatăl Karamazovilor, ca să luăm un exemplu, e gol, Dmitri e plin, Alioșa e plin. Sîmburele ăsta se poate găsi la cel mai umil om și poate lipsi celui mai important. Trebuie să știi dacă-l ai și să-l poți dezvolta. Ce ne rămîne din pasiuni, ce rămîne din noi?“ se-ntreabă apoi, în altă ordine de idei.

„Într-o zi, la masa mea a venit o doamnă dolofană și bătrînoară, s-a așezat, interpellîndu-mă familiar: «Ce mai faci, Horia?!» M-am ridicat respectuos și i-am sărutat mîna, frămîntîndu-mă: cine poate fi? Abia pe parcursul discuției mi-am dat seama, după accentul ușor basarabean: era fosta mea nevastă. Cea de-a doua. Nu o mai văzusem de 15 ani. Nici nu ne dăm seama cît ne schimbăm... Cumplit!...“

\*) Cunoscută braserie bucureșteană, existentă pînă în 1984.





\*  
Seara, la Casa Scriitorilor. La masa lui, ca la doctor, vine fiecare și cere salvare. „Maestre, sînt trist!...”, „Împărate, sînt nebun!”, „Coane, m-a lăsat nevasta!...”. Pe fiecare îl privește atent, cu o nesfîrșită înțelegere, el însuși pătîmind din toate. Cu virf și îndesat.

\*  
„Dintre toți creatorii, dramaturgii au cea mai scurtă viață productivă. Ei se consumă cel mai repede. De ce?! Răspunsul e, cred, mult mai simplu decît pare. Spre deosebire de prozator, spre exemplu, care-și dă romanul la editură și gata, autorul dramatic trece printr-un adevărat infern pînă la ieșirea în lume. Astăzi, la noi, merită felicitat un dramaturg – mai cu seamă începător – și numai pentru faptul că a reușit s-ajungă pe scenă, indiferent de cum a ieșit spectacolul. Este un mecanism atît de complex de care depinde existența lui de creator, atîtea fire trebuie să lege, atîția oameni să convingă, atîtea interese să sincronizeze, încît repede, mult mai repede decît la alții, nervii lui cedează, descurajarea îl copleșește și, o dată cu înaintarea în vîrstă, tumultul îi e înghițit de tragica liniște a renunțării.”

\*  
Întreaga duminică la el acasă. Mi-a dăruit o ediție bibliofilă „Enfantines” a lui Valéry Larbaud, plus cartea lui, „Rimbaud”, cu dedicație. Am ascultat muzică, am băut vin, am mîncat miel. Singurătatea îl roade ca o omidă.

\*  
Sîntem tot în octombrie. „Odată, își amintește domnul Lovinescu, pe cînd mă aflam la Sinaia, sosesc două limuzine Zil, cu vestea că un grup de scriitori și artiști este invitat de Petru Groza, prim-ministru atunci, la Predeal, la vila lui de pe Cioplea, pentru dejun. Am plecat împreună cu doamna Bulandra, Baranga și alții. Groza ne-a întîmpinat în pragul vilei – fostă a lui Antonescu –, ne-a recomandat să cerem de mîncare orice, sugerîndu-ne neapărat și niște păstrăvi care înotau într-un bazin vegheat de patru chelneri ce țîi prindeau la alegere. Dejunul a durat poate trei ore. În timp ce ne îndreptam fiecare spre mașini – doamna Bulandra la brațul lui Groza –, de sus, dinspre Cioplea, cobora un omuleț trențaros, ceva în genul vînzătorilor de haine vechi din Lipsani. Întîlnirea n-a mai putut fi evitată. Doamna Bulandra i-a sărit de gît, gafînd desigur, în timp ce Groza, pîlînd ușor, s-a făcut că nu vede și n-aude nimic. Umilul personaj care tulburase pentru o clipă sfîrșitul prînzului minunat era Chișinevschi, fost membru al comitetului central, căzut acum în dizgrație. Avusese o putere inimaginabilă. După ce Dej a

văzut **Citadela sfărîmată**, m-am trezit chemat într-o zi la Chișinevschi. Intrat în biroul lui, m-a surprins un tablou neașteptat: mic, firav, tronînd la un birou uriaș, păzit în stînga și-n dreapta de cîte un securist cu arma automată pe piept. Le-a făcut semn celor doi să iasă și mi s-a adresat într-o românească stricată: «la loc, tavarășul Lavinescu! Te-am invitat ca să-ți propunem să scrii o piesă despre satul nou, socialist. Sînt gata să te-ajut cu date». Ca să mă pot eschiva, i-am răspuns că îmi trebuie mult timp. M-a întrebat apoi de ce am nevoie. «Poate ai pe cineva în pușcărie. Miine-i liber!». Da, chiar așa a spus: «Miine-i liber». Puterea lor era imensă. Te puteau nimici într-o clipă. Sau, din contră, ridica foarte sus. Soarbe din pahar și conchide: „Ca să înțelegi ce-i politica, am să-ți mai povestesc un episod. Mă aflam la «Pescăruș» cu nevastă-măea. Era seară. De la o vreme, observăm că mesele din jur, rezervate toate, încep să fie ocupate de securiști, apoi la una centrală vine Dej cu toată suita. Nu peste mult timp, îl văd făcînd semne amicale și chemînd pe cineva la masa lui. Recunoaștem pe Miron Constantinescu, pe care-l sărută, îl îmbrățișează și beau împreună pînă noaptea tîrziu. Trei zile de la această întîmplare, ziarele publicau demiterea lui Miron Constantinescu din orice funcție și excluderea lui dintre membrii comitetului central.”

Se ridică brusc, așa cum îi e obiceiul. ieșim pe ușa teatrului, prin lumina blîndă a toamnei. Ne-ndreptăm spre casă. „Vezi ce aer bun se simte de-aici, de cum intrăm pe șosea?”. Mîncăm tăcuți batog de morun și drob de miel în sufrageria din elegantul și pustiul apartament de pe Ana Ipătescu 11, după care ieșim pe balcon, fumăm, privim pomii și trei roșii chircite răsărite în bordura balustradei. Din bucătărie se aude vocea Reghinei, bătrîna servitoare care cîntă și vorbește singură. „Ea ce mai aduce nițică viață... De cînd mi-au plecat fetele...” Rămîne dus pe gînduri.

#### **Iulie 1983**

În sfîrșit, după patru ani, la a 26-a rundă de viziuneri, a ieșit **Trăsura la scară**. Ce se va alege din spectacol, cum va fi primit la toamnă? Pînă atunci, împreună cu domnul Lovinescu, ce se simte tot mai rău, plec cîteva zile la mare, apoi probabil în Grecia, la Corint.

#### **Septembrie 1983**

Corintul, Lamia, Atena au rămas departe. Grecia, cu parfumul și lumina ei, s-a stîns ca un vis la impactul dur cu

realitatea. E 16 septembrie 1983 și azi-noapte, la orele 2<sup>30</sup>, domnul Lovinescu a murit.

Cum o fi plecat în Moarte, El, cu care am vorbit de atîtea ori despre Ea? Și pe unde-o fi acum?

Ieri, 19 septembrie, după o slujbă la biserica Boteanu, ultimul boier al literelor românești a luat drumul Fălțicenilor într-un microbuz negru. Parastasul i l-am făcut printre primii, cînd, alături de Repan, Radoff, Hossu, Dan Micu, Victor Munteanu, Mihai Crișan, Sică Rusescu, am băut la ora 10, așa cum obișnuia, un coniac în bărulețul de la Athenée Palace.

Acum își începe prima dintre nesfîrșitele nopți în pămîntul natal. Deasupra, aici, pe scoarță, totul a devenit imposibil: repertoriul teatrelor, mutilat în urma conferinței de la Mangalia care nu mai admite decît chipul eroului pozitiv și nimic altceva, masive reduceri de posturi, sărăcie, întuneric. O lume lehamisită, tristă și panicată. Despre moartea lui și a lui Fory Etterle – fiindcă a plecat și el în aceeași zi – nu s-a dat voie să se scrie decît foarte puțin, iar convoiul mortuar a putut trece prin fața teatrului numai pentru că Radoff îl cunoștea pe milițianul din intersecție, care ne-a cerut să mergem repede și mult pe dreapta că-și riscă pîinea, fiindcă-i traseu prezidențial.

În condițiile astea, sînt tot mai nesigur dacă eu sînt cel care a văzut străzile albe și înguste din Lamia, palmierii cu cercei roșii străjuind piața Corintului cu scaunele „cafenelei-pizzerii” risipite pînă spre țărnul mării, dacă eu am auzit trompetă lui Nicos sunînd puternic și prelung în noapte lîngă clipocitul valurilor mării Ionice, în timp ce împreună cu Micu priveam o barcă ce sălta singură și aruncam paharele deșarte departe, în larg.

Nu mai știu dacă nu cumva am visat tavernele cu muzica lor, străzile Atenei, pietrele Acropolei lustruite ca sticla de pașii atîtor trecători – înțelepți, bețivi, cocote, pungași, funcționari, savanți, turiști, artiști – care s-au perindat de mii de ani pe acest munte. Toate astea i le-am spus domnului Lovinescu în ultima conversație pe care am avut-o cu el, încă mai văzîndu-i chipul încremenit de moarte, în timp ce Micu îi așeza la căpătîi o creangă de măsline adusă de noi din cîmpiiile Thesaliei, să-i fie somnul în pace.

MIHAI ISPIRESCU